

TARMOQ IQTISODIYOTINING ASOSIY XUSUSIYATLARI, YO'NALISHLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYASI

**Mukumova Nargis Nuriddinova¹, Murodov Rustam Toxir o'g'li²
Nasimova Maftuna Sunnatullayevna³**

¹ Samarqand davlat arxitektura qurilish instituti katta o'qituvchisi

^{2,3} Samarqand davlat arxitektura qurilish instituti magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6590119>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 10- may 2022

Ma'qullandi: 14- may 2022

Chop etildi: 27- may 2022

KALIT SO'ZLAR

Tarmoq iqtisodiyoti, xususiyat, yo'nalish, rivojlanish tendensiya, texnologiya, iqtisodiy tizim.

ANNOTATSIYA

XX asrning so'nggi o'n yilligidagi axborot texnologiyalarining keng tarqalgan rivojlanishi, XX asrning so'nggi o'n yilligi, tarmoq iqtisodiyot, elektron biznesni tashkil etishga olib keldi. Tarmoq iqtisodiyoti - Bu elektron tarmoqlar yordamida amalga oshiriladigan iqtisodiyot. Tarmoq negizida tarmoq texnologiyalari, aloqa va munosabatlar va tarmoq tashkilotlari.

Kirish. "Tarmoq iqtisodiyoti" tushunchasi ko'pincha "Global" so'zi bilan birgalikda qayd etiladi. Evropa Komissiyasi tomonidan tayyorlangan hisobotda global tarmoq iqtisodiyoti "Iqtisodiy tizimning istalgan nuqtasida joylashgan har qanday korxona yoki jismoniy shaxslar har qanday boshqa kompaniyalar yoki hamkorlik to'g'risida minimal xarajatlar bilan aloqa o'rnatiladi". Axborot va tarmoq iqtisodiyoti, o'z navbatida, globallashtirish jarayonini rivojlantirishga hissa qo'shadi. Ma'lumotlarga asoslangan zamonaviy iqtisodiyot ham deyiladi. Ilmiy adabiyotlarda "Yangi iqtisodiyot" turkumi noaniqlik bilan izohlanadi. Eng ko'p duch kelgan yaqinlashgan yondashuv, qaysi biri tushuniladi eng so'nggi yoki yuqori texnologiyalardan foydalangan holda tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish. Shunday qilib, Robert Gordon, agar mehnat

unumdorligi va iqtisodiy o'sishning o'sishi yuqori texnologiyali sektorlar tomonidan ta'minlansa, iqtisodiyotni yangi deb hisoblaydi. Bilim va axborot texnologiyalaridan foydalangan holda tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish "yangi iqtisodiyot"ni anglashi kabi "yangi iqtisodiyot" haqida tushuncha mavjud. So'zning tor ma'nosidagi yangi iqtisodiy Internet va uning hosilalari uchun ham tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish sifatida belgilanadi.

Axborot Kommunikatsiya texnologiyalaridan keng miqyosda foydalanish xalqaro, makro, mikro va nano-darajali iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlarga olib keldi. Bu Internetda yetakchi biznesni yetakchi bo'lgan kompaniyalarning tranzaksion xarajatlarini kamaytirishga imkon berdi, bozorning shaffofligini oshirdi. To'siqlarni bozorga kiritish va biznes yuritish uchun

fazoviy va vaqtincha koeffitsientning qiymatini kamaytirish, Iqtisodiyotning global xususiyatini kuchaytirish. AKTning eng muhim xususiyati iqtisodiy agentlar, globallashtirilgan texnologiyalar bozori, kapital, mehnat faoliyati uchun global ishbilarmonlik muhitini yaratish qobiliyatidir. Axborot va tarmoq iqtisodiyotiga elektron savdo, elektron marketing, elektron ma'lumotlar almashinuvining standartlari, elektron to'lov tizimlari, elektron pul kiradi.

Axborot va tarmoq iqtisodiyotining o'ziga xos xususiyatlari:

1. Tarqatish tarmoqlari va yetkazib berish tizimlarining tabiati, vositachilar roli o'zgarishi;
2. Yangi savdo mexanizmlarining paydo bo'lishi: virtual savdo maydonchalari, kim oshdi savdosi va virtual tarmoq almashinuvi;
3. Bu ma'lumot, xizmatlar, kapital va hatto tovarlarni uzatish tezligi bo'yicha dunyo toraytirilgan geografik chegaralar;
4. Mehnat unumdorligini oshirish, iqtisodiy o'sishni kuchaytirish, iqtisodiy o'sishni kuchaytirish, inflyatsiya va ishsizlikni ta'minlash uchun AKTdan foydalanish;
5. Tashqi sohadagi o'zgarishlar tashqi ko'rinishi sabab bo'lgan elektron pul, Internet-banking va onlayn savdo;
6. Ilmiy va dizayn infratuzilmasidagi o'zgarishlar, dunyoning dizaynerlarining korporatsiyalarida ishlashga olib kelishi mumkin bo'lgan o'zgarishlar;
7. Mehnatni tashkil etishdagi o'zgarishlar - masofaviy ish va amaliyotning paydo bo'lishi;
8. Mikro darajadagi o'zgarishlar, ya'ni korxona ichidagi biznes jarayonlari,

marketing strategiyalarining o'zgarishi, birlari va xaridorlar bilan bog'liqligi;

9. An'anaviy ta'minot va sotish zanjirlari va logistikadagi o'zgarishlar.

Yangi iqtisodiyot yangi texnologiyalarni rivojlantirishning barcha makroiqtisodiy oqibatlarini qamrab oladi, masalan, dinamikaga ta'sir qiladi, fond bozori yuridik va jismoniy shaxslarning boyligi va daromadlari tarkibidagi birlashtirilgan o'zgarishlar bilan, Iqtisodiy o'sish sur'atlari va sanoat mahsulotlarining samaradorligiga ta'sir qiladi. Shunday qilib, "yangi iqtisodiyot" tushunchasi axborotning ajralmas qismi ishlamaydi va hamma narsaning sifat jihatidan yangi texnologik darajasini anglatadi. Milliy iqtisodiyot, shu jumladan jamiyatning mavjud samarali kuchlari.

Iqtisodiyotning hududiy tarkibi ostida hududiy varaqalar (taksa) bo'limini anglatadi. Zamonaviy dunyo iqtisodiyotining hududiy tarkibida bir nechta ierarxik miqyos va tegishli turdagi hududiy shaxslar ajratilishi mumkin. Bu birinchi navbatda jahon iqtisodiyotining eng katta, eng keng hududiy hududiy qismlarini - qit'alar, ularning individual qismlari va mamlakatlarining mintaqaviy (xalqaro) darajasi. Iqtisodiyotni hududiy tashkillashtirish darajasi ushbu hududiy ob'ektlarga mintaq, depozit, mamlakat, mamlakat sifatida to'g'ri keladi.

Jahon iqtisodiyotining bunday bo'linmasining, mintaq va subtegoriya kabi, masalan, turli xil (tarixiy va geografik, etnik, iqtisodiy, siyosiy, siyosiy, siyosiy, siyosiy) bo'lishi mumkin bo'lgan tamoyillar, shuning uchun dunyo iqtisodiyotining bo'linishi bo'lishi mumkin. Mintaqalar va bombalar ma'lum bir subyektiv xarakterda shartli hisoblanadi. Dunyo mamlakatlari

iqtisodiyotining hududiy tarkibidagi mavqei ularning xalqaro mehnat taqsimotida qatnashishi bilan bog'liq. Aslida, ushbu xalqaro mehnatning kombinatsiyasi, turli mamlakatlarning kombinatsiyalari, guruhlar, shuningdek, turli mamlakatlarning kombinatsiyalari, shuningdek, ob'ektiv mavjud.

Tarmoq iqtisodiyoti tarmoq mahsulotlarini ishlab chiqarish va tarqatish bilan bog'liq iqtisodiyotdir. Tarmoq imtiyozlari quyidagi xususiyatlarga ega foyda keltiradi:

- To'ldirish, muvofiqlik va standart;
- Ishlab chiqarish ko'lamidagi katta tejash;
- Tashqi effektlar tarmog'i;
- Tuzoqlarning ta'siri.

Qo'shimcha mablag' tarmoq mahsulotlari tarmoqlarida iste'molchilar yaxshilikni sotib olishadi, bu faqat boshqa imtiyozlar bilan birgalikda foydalanish mumkin: kompyuterlar kamera bilan birga iste'mol qilinadi. Shunday qilib, iste'molchilar nafaqat alohida imtiyozlar va tizim, tarmoq mahsulotlarini sotib olishadi. Texnik nuqtai nazardan, to'ldirish moslikni anglatadi va moslik bunday foyda keltirish uchun bitta standartda ishlashini talab qiladi. Shunga ko'ra, tarmoq mahsulotlarini ishlab chiqarish bilan shug'ullanadigan sohalar shkalasi ta'sirini amalga oshirish uchun ulkan imkoniyatlarga ega. Unda tarmoq

mahsulotlarining boshqa xususiyatlari uchun pul to'lanishi kerak: ishlab chiqarish ko'lamini tejashga yaqin bo'lgan hodisaning paydo bo'lishi - AQSh qo'shimchalari uchun daromadni oshirish bilan bog'liq bo'lgan tashqi ta'sirlarning tarqalishi: har bir qo'shimcha foydalanuvchi boshqa shaxslar uchun kommunal yordamga ega.

Xulosa qilib aytganda, tarmoq iqtisodiyoti tobora sezilarli holga kelmoqda, chunki Internet texnologiyalaridan keng tarqalgan, odamlar hammasi bundan ko'proq Internet texnologiyalaridan foydalanganliklari asosida yangi tashkilotlar bilan an'anaviy faoliyat turlarini almashtiradi, ular tarmoqlarning tarmoq shakllarini yaratadilar va turli xil umumiy iqtisodiy infratuzilmani yangi global tarmoq imkoniyatlariga moslashadi. Hisob-kitoblarga ko'ra, kelgusi 10 yil ichida tarmoq iqtisodiyotini tashkil etuvchi to'rtta asosiy jarayonning yuqori intensivligi natijasida biznes tashkilotlarining qariyb 90 foizi iqtisodiy jihatdan iqtisodiyot tashkilotlarining qariyb 90 foizi rivojlangan davlatlar onlayn texnologiyalar va boshqaruvning tarmoq shakllaridan foydalanadi. Shuning uchun ular bir darajaga yoki boshqa bir darajada tarmoq iqtisodiyotiga va uning xususiyatlari va imkoniyatlari biznesning asosiy qismiga katta qiziqish uyg'otadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. B.Y. Xodiyev, Sh.Sh. Shodmonov – "Iqtisodiyot Nazariyasi" – 2017 y. 28-36 b.
2. R.R. Xusainov – "Moliya va Soliqlar" – 2014 y.
3. Vahobov, A. Jo'rayev – "Soliqlar va Soliqqa Tortish" – 2009 y. 56-64 b.
4. I.A. Zavalishina – "Soliqlar: Nazariya va Amaliyot" – 2005y. 45 b.
5. D. Tojiboyeva - "Iqtisodiyot nazariyasi" – 2003 y. 103 b.